

SPIS RZECZY

Nota redakcyjna	15
---------------------------	----

WOLNOŚĆ I CYWILIZACJA (1944)

Przedmowa (<i>Valetta Malinowska</i>)	21
Podziękowania	25

CZĘŚĆ I. PRELUDIUM POLITYCZNE	27
---	----

Analiza Starego Porządku 28. – Pokój powiązany z produktywnymi fazami dziejów 28. – Niezbędne wartości i zasady 29. – Lekcja Pearl Harbor: „gotowość zawsze wygrywa” 29. – Ponowna izolacja oznacza śmierć demokracji 30. – Znaczenie ustanowienia międzynarodowego prawa i porządku 31. – Organizacja światowa 31. – Pełna gotowość oznacza totalitaryzm 31. – Wzajemne zależności w świecie 32. – Niezbędna potrzeba Nowej Ligi Narodów 32. – Przemoc wojenna oznacza przemoc we własnym kraju 33. – Zlikwidować wojnę 34. – Niebezpieczeństwa dla demokracji 34. – Odmienne poglądy muszą mieć szansę wypowiedzenia 34. – Wojna i totalitaryzm są nie do pogodzenia z wolnością 38.

CZĘŚĆ II. NAUKOWA ANALIZA WOLNOŚCI	39
--	----

Rozdział pierwszy. O co walczymy	39
--	----

Znaczenie naukowego oświecenia pojęć wolności, demokracji i kultury 39. – Sądy wartościujące jako ostateczne determinanty 40. – Wolność zależy od wyeliminowania zbiorowej przemocy 41. – Cena, którą trzeba zapłacić 41. – Wolność jest dziś sprawą kluczową 41. – Wolność cechą procesu kulturowego 43. – Wolność cechą zorganizowanego i urzeczywistnionego działania ludzkiego 43. – Trzy fazy działania 44. – Definicja wolności 44. – Warunki determinujące wolność 45. – Wolność zakłada istnienie władzy 45. – Wolność zależy od tego, czy władza sprawowana jest w sposób

uprawomocniony, czy też jest ona nadużywana 47. – Kultury różnią się między sobą co do zakresu wolności 47. – Wolność w ramach instytucji składających się na kulturę 47.

Rozdział drugi. Wolność u narodzin i w trakcie rozwoju kultury 49

Kultura zaspokaja podstawowe potrzeby 49. – Kultura wyprowadza człowieka ze stanu zwierzęcości 50. – Kultura wstępnym etapem wolności 50. – Kultura poszerza kontrolę 50. – Całościowa wolność kultury zaspokaja potrzeby biologiczne i rozszerza zakres sfery specyficznie ludzkiej 51. – Kultura zakłada podporządkowanie się zasadom i prawom wiedzy, techniki i współpracy 52. – Prawa te są niezbędne w każdym działaniu 52. – Człowiek tworzy nowe środowisko, do którego dostosowuje swój organizm 53. – Kultura funkcjonuje poprzez instytucje 53. – Rozróżnienie wolności i niewoli 54. – Główne uwarunkowania wolności 55. – Wolność atrybutem procesu kulturowego 56. – Pojęcie równowagi i powiązań 56.

CZĘŚĆ III. ZNACZENIE WOLNOŚCI 59

Rozdział pierwszy. Wolność w swoim uniwersum chaosu semantycznego 59

Wolność jako inspiracja i ideał 59. – Chaos znaczeń 60. – Wolność jako brak ograniczeń 61. – Wolność jako podporządkowanie się prawu 62. – Współczynnik władzy w ramach pojęcia wolności 62. – Wolność duchowa 63. – Wolność od ograniczeń organizmu 63. – Koncepcja wolności zakładająca rezygnację z życia 65. – Duchowa ucieczka wymaga dyscypliny 65. – Męczennicy wolności potwierdzają wartość życia 66. – Wolność magii i cudu 67. – Wolność ma charakter kulturowy i jest niepodzielna 67.

Rozdział drugi. Analiza wielości znaczeń 68

Analiza znaczeń za pomocą schematu 68. – Eliminacja fikcyjnych zastosowań 69. – Schemat 70. – Wolność tkwiąca w procesie kulturowym 71. – Wolność przekonań 72. – Analiza rdzenia wolności 73. – Antynomia wolności liberała i swobody zwolennika dyscypliny 73. – Wolność i jej zaprzeczenia są pochodnymi kultury 74.

Rozdział trzeci. Pojęcie wolności niezależnej 76

Analiza różnych koncepcji wolności 76. – Wolność subiektywna (Franz Boas) 77. – Znaczenie intuicyjne (Robert M. MacIver) 77. – Wolność niedefiniowalna (Walton H. Hamilton) 78. – Wolność indywidualna (John B. S. Haldane) 79. – Negatywny charakter wolności (Horace M. Kallen) 80. – Wolność jako brak jakichkolwiek ograniczeń (Dorothy Fosdick) 81.

Rozdział czwarty. Wolność w doświadczeniu subiektywnym . . 84

Psychiczne i emocjonalne pragnienie wolności 84. – Wolność dziecka zakłada akceptację reguł 85. – Uniwersalne pragnienie braku ograniczeń 85.

– Zakłócenia nie wywołują urazów w przypadku sukcesu działania 87. – Zakłócenia są przyjmowane niechętnie, gdy pokrzyżują zamiary 88. – Wolność odczuwana jest tylko wtedy, gdy jest zagrożona 88. – Wolność artystów i poetów 88. – Wolność w przeżyciach emocjonalnych 89. – Analiza wolności subiektywnej 90. – Mechanizmy lingwistyczne podtrzymują takie pojęcie wolności 90. – Reakcje emocjonalne na zastosowania metaforyczne 91.

Rozdział piąty. Semantyka wolności 94

Potrzeba precyzyjnej definicji 94. – Odrzucenie różnych zastosowań lingwistycznych 94. – Wolność marzeń, magii i mistycyzmu 96. – Podsumowanie analizy krytycznej 97. – Zwodniczość subiektywności 97. – Stany emocjonalne wyrażane w działaniach 98. – Myślenie na chybił trafił jako surowiec dla krystalizacji zamiaru 98. – Procesy myślowe wyrażające się w otwartym działaniu mogą być poddane analizie kulturowej 98. – Błędne koncepcje semantyczne 100. – Błędne przekonanie o nieograniczonym wyborze 100. – Wolność indywidualna 101. – Rzeczywiste ograniczenia wolności są zdeterminowane przez istotę kultury 102. – Ograniczenia o charakterze narodowym i kolektywnym 102. – Ograniczenia ze strony katastrof spowodowanych przez przyrodę 103. – Ograniczenia ze strony katastrof spowodowanych przez człowieka 103. – Walka o wolność 103. – Wolność musi istnieć we wszystkich trzech integralnych fazach działania 104. – Wolność zamiaru 105. – Wolność działania 105. – Wolność zaprzeczona przez kulturę 108.

CZĘŚĆ IV. WOLNOŚĆ JAKO DAR KULTURY 109

Rozdział pierwszy. Wstępna faza wolności 109

Przypomnienie założeń 109. – Wolność zwierzęca jako zaspokajanie potrzeb biologicznych 110. – Wolność zwierzęca ma te same trzy fazy, co wolność kulturowa 111. – Podstawowa wolność przetrwania jest niezbędna tak samo człowiekowi jak zwierzętom 112. – Główne popędy ludzkie mają charakter biologiczny 112. – Wolność biologiczna poszerzona jest przez kulturę 113. – Wolność przetrwania to zarówno wolność bezpieczeństwa, jak i wolność dostatku 114. – Wszystkie typy wolności zależą od podstawowej wolności przetrwania 114. – Ta podstawowa wolność jest teraz niszczonej przez totalną wojnę 115. – Największym złem, jakie przynosi wojna, jest niszczenie podstawowych wartości 116. – Niebezpieczeństwa tkwiące w rozwoju cywilizacji 116. – Podstawowa wolność musi być zagwarantowana przez organizację międzynarodową 118. – Kultura zapewnia wolność, ale też daje środki do jej zaprzeczenia 118. – Reguły wolności a zasady zniewolenia 119.

Rozdział drugi. Zróznicowane elementy przyczyniające się do wczesnej wolności 121

Urządzenia składające się na kulturę pierwotną 121. – Znaczenie ognia dla wolności 121. – Znaczenie reguł techniki i współpracy dla skuteczności działania 122. – Wkład artefaktów do wolności 123. – Rodzina jako zorganizowana instytucja przyczyniająca się w największej mierze do wolności

przetrwania 124. – Dobrodrojeństwa wolności w obrębie rodziny zależą od systemu reguł 125. – Autorytet i wolność w kulturach pierwotnych 126. – Definicja autorytetu 126. – Brak systematycznego nadużywania autorytetu w warunkach pierwotnych 127. – Powody tego zjawiska 127. – Wolność poprzez lokalny system organizacyjny 128. – Stała organizacja dla wykonania zadań 128. – Wolność powiązana z użyciem i nadużywaniem autorytetu w tych grupach 129. – Artefakty jako potencjalne źródło ograniczeń 129. – Możliwości zniewolenia pojawiają się wraz z kulturą 131.

Rozdział trzeci. Wartość i potrzeby pochodne 132

Emergentny charakter kultury 132. – Determinizm kulturowy 133. – Nowe potrzeby pochodne przyczyniają się do powiększenia wolności, ale też powodują nowe ograniczenia 134. – Pojawienie się nowych potrzeb 134. – Wolność osiągnięta przez podporządkowanie się regułom determinizmu kulturowego 134. – Wartość ekwiwalentem wszystkich pochodnych motywacji 136. – Siły napędowe są zdeterminowane kulturowo 136. – Zwierzęcy prototyp wartości 137. – Stosunek wartości do kształtowania zamiaru 138. – Działania instrumentalne są przeniknięte przez zasadę wartości 138. – Wartość w procesie ekonomicznym 139. – Zasady posiadania mają podstawowy charakter dla działania 139. – Wartości są przekazywane przez edukację i wcielone w tradycję 141. – Różne kultury charakteryzują się różnymi wartościami dominującymi 143. – Potęga wierzeń to główny instrument wolności, ale i zniewolenia 143. – Dominujące wartości powiązane są z dominującą działalnością kultury 143. – Stosunek wartości do wolności 144.

Rozdział czwarty. Wolność, edukacja i kształtowanie zamiaru 145

Edukacja rozwija drugą naturę człowieka 145. – Edukacja oparta jest na karach i nagrodach 145. – Kultura to rozległa sfera warunkowania 146. – Sankcje w postaci efektywności i autorytetu 147. – Sankcje tworzą nowy determinizm kulturowy 147. – Edukacja daje lub ogranicza wolność 147. – Przemiany poprzez edukację 147. – Kształtowanie się zamiaru jest rezultatem długiego procesu uczenia 148. – Pierwotna edukacja i zakres możliwości wyboru 148. – Brak scentralizowanego systemu ukształtowania 149. – Wolność duchowa polega na istnieniu różnych autonomicznych wpływów 150. – Wolność poprzez nowe lojalności i zobowiązania instytucjonalne 150. – Wrodzone ograniczenia wolności człowieka 151. – Szkolenie przyczynia się do poszerzania zakresu wolności 152. – Status obywatela i jego odmowa 153. – Bezrobocie, deklasacja, dyskryminacja rasowa 153. – Indywidualna wolność lub zniewolenie poprzez stosunek do zorganizowanych grup 154. – Społecznie zdeterminowana dystrybucja wolności 155. – Edukacja potężnym instrumentem demokracji 156. – Edukacja totalitarna odmawia człowiekowi jego naturalnych, przyrodzonych praw 156. – Przekształca ona jednostkę w środek do celu 157. – Wojna, podbój, zniewolenie jako cele totalitaryzmu 157.

Rozdział piąty. Wolność poprzez organizację 159

Instytucje to zarówno realne instrumenty wolności, jak i zniewolenia 159. – Instytucje występują wszędzie i mają identyczną strukturę 159. – Główne

typy instytucji 160. – Realizacja zamiarów poprzez instytucje 161. – Struktura instytucji 163. – Schemat instytucji 163. – Statut instytucji 164. – Działalność 166. – Personel 167. – Normy 167. – Środki materialne 167. – Funkcja 168. – Stosunek między strukturą instytucji a urzeczywistnionymi działaniami 169. – Kultura a instytucje 169. – Zróżnicowanie autorytetu w społeczeństwie pierwotnym 170. – Wolność jednostki zależy od wielorakiej, zróżnicowanej budowy społeczeństwa 171. – Autorytet władzy i zorganizowany przymus 172. – Kryteria właściwych i niewłaściwych ograniczeń 172. – Wolność zależy od istoty instytucji 173. – Warunki instytucjonalne gwarantujące bądź odbierające wolność 174. – Zaprzeczenie wolności poprzez nadużycie autorytetu 175.

R o z d z i a ł s z ó s t y. Istota determinizmu kulturowego 176

Rozróżnienie reguł determinizmu kulturowego i tyranii 176. – Prawo (1) jako zasada determinizmu kulturowego 177. – Prawo (2) jako polecenie wydane przez tych, którzy posiadają autorytet, mające oparcie w sile 180. – Przekład Prawa (1) w Prawo (2) 180. – Potrzeba przetrwania wymaga istnienia reguł, które odnoszą się do prawdziwej wiedzy 181. – Mylenie Prawa (1) z Prawem (2) 181. – Autorytet w rodzinie 181. – Akceptacja prawa społecznego 182. – Autorytet tradycji 183. – Możliwości nadużycia autorytetu w społeczeństwie pierwotnym 183.

R o z d z i a ł s i ó d m y. Reguły wolności i reguły niewolnictwa 184

Reguły odnoszące się do natury 184. – Reguły biologiczne 184. – Techniczne prawa natury 185. – Reguły wspólnego życia 185. – Reguły współdziałania 186. – Reguły i prawa narzucone przez autorytet 187. – Rola przywódców w instytucjach 188. – Mobilizacja autorytetu i mistycyzmu podczas kryzysów 189. – Dyscyplina podczas kryzysów 189. – Wszelkie działania podczas kryzysów zakładają tymczasowe uchylenie wolności 190. – Definicja czynnika politycznego w obrębie kultury 191. – Istnieje on we wszystkich kulturach 191. – Wolne kultury stworzone dla uniknięcia kryzysów 191. – Kultury przeniknięte zniewoleniem ze względu na ich przygotowanie do kryzysów 191. – Uprawomocniony autorytet determinizmu a autorytet zniewalający 192. – Nauczanie tradycji a indoktrynacja duchowa 192. – Pełna możliwość działania a sztuczna hierarchia 194. – Pogoń za szczęściem 196.

R o z d z i a ł ó s m y. Wolność i dyscyplina 198

Dyscyplina pierwotnej tradycji 198. – Dyscyplina w trakcie niebezpiecznego działania 199. – Dyscyplina w trakcie współczesnych działań 199. – Dyscyplina jest niezbędna w warunkach krytycznych 199. – Szczególnie ostra dyscyplina w trakcie wszelkich trudnych działań 200. – Tymczasowa dyktatura jest niezbędna podczas kryzysów 200. – Dyktatura w warunkach wojennych jest niezbędna dla utrzymania demokracji 201. – Analiza tymczasowej dyktatury 201. – Porównanie jej z dyktaturą totalitarną 202. – Indoktrynacja w duchu przemocy, śmierci i zniewolenia 202. – Zbrodnią totalitaryzmu jest przygotowywanie kryzysu ludzkości 202. – Totalitaryzm zaprzeczeniem wolności 204. – Współczynnik wolności lub zniewolenia zależy

od celów, dla których mobilizuje się władzę 204. – Tymczasowe wyrzeczenie się wolności w trakcie wojny jest konieczne dla utrzymania demokracji 204.

Rozdział dziewiąty. Rola religii i magii 206

Wartości kulturowe wcielone w tradycję 206. – Stosunek między językiem a wartością 206. – Lingwistyczne wcielenie wiedzy narzędziem wolności 207. – Pragmatyzm pierwotnej wiedzy 207. – Wewnętrzny konflikt w obrębie losu ludzkiego 207. – Pochodzenie tego, co ponadnaturalne 208. – Religia i magia dają wolność zaufania 209. – Systemy wierzeń jako odpowiedź na strach przed przeciwnościami losu 209. – Minione fakty dowodzą prawdziwości dogmatów 210. – Wszystkie religie są pragmatyczne 210. – Religie dają wolność od strachu i integrują wartości 210. – Religia i magia nie są zaprzeczeniem determinizmu, lecz potwierdzeniem nowego porządku 211. – Reguły determinizmu ponadnaturalnego 211. – Magia jako forma działania wystandaryzowana przez tradycję 212. – Magia oznacza poprawę nastrojów 212. – Mistycyzm totalitarny 213. – Lekcja współczesności 214.

Rozdział dziesiąty. Zależność człowieka od urządzeń mechanicznych 215

Artefakt podporządkowuje człowieka swemu determinizmowi 215. – Zniewolenie przez maszynę 216. – Kontrola nad aparaturą materialną zakłada koncentrację władzy 216. – Organizacja przemocy za pomocą nauki i techniki 218. – Nowoczesna kontrola za pomocą techniki 218. – Niebezpieczeństwa dla wolności ze strony kontroli opinii publicznej 218. – Demokratyczne remedium 219. – Wolność słowa 219. – Zamiary stają się bardziej dojrzałe dzięki wolności słowa 220. – Język głęboko oddziałuje na wolność działania 220. – Konieczne ograniczenia wolności słowa 221. – Wolność może być zniesiona przez rozwój techniki 222. – Potrzeba zrównoważenia kontroli monopolistycznej 222.

CZĘŚĆ V. RZECZYWISTE POLE BITWY O WOLNOŚĆ 225

Rozdział pierwszy. Demokracja i protodemokracja 225

Pierwotną kulturę plemienną tworzą instytucje 225. – Protodemokracja 225. – Demokracja jako system kulturowy 225. – Autonomia instytucji 226. – Rozdział władz 227. – Autonomia lokalna i federalizm 227. – Wolność poprzez demokrację 228. – Demokracja: definicja i główne aspekty 228. – Paralela między demokracją a protodemokracją 229. – Kultura zapewnia większą wolność 229. – Brak scentralizowanej władzy i przemocy 230. – Podział autorytetu i uprawnień edukacyjnych 231. – Rozwój autorytetu i jego nadużywanie 231. – Wolność nieodłączną cechą protodemokracji 232. – Wolność niezbędna dla przetrwania kultury 232. – Pełne uczestnictwo w tradycji jest niezbędne na pierwotnym poziomie rozwoju 235. – Odrzucenie wolności utrudniłoby utrzymanie kultury pierwotnej 236. – Symbolizm zapewnia ciągłość tradycji 237. – Wolność jest konieczna dla postępu kultury 237. – Rozszerzenie sfery wolności poprzez rozwój zróżnic-

wania instytucjonalnego 238. – Wolność pozytywnym atrybutem kultury 239. – Wolność jako samorealizacja 239.

Rozdział drugi. Władza. Jej narodziny i rozwój 241

Możliwości zniewolenia: moralnego, ekonomicznego, politycznego 240. – Manipulacja strachem za pomocą magii 241. – Władza przywódcy dzięki kontroli nad magią 241. – Mitologia władzy rozwinięta przez magię 241. – Przymus poprzez mistyczny strach 242. – Pierwotne zniewolenie ekonomiczne ma ograniczony charakter 243. – Siła bogactwa na wyższych szczeblach rozwoju 243. – Podział dawnej władzy politycznej 243. – Początki nadużywania władzy politycznej 244. – Kontrola w formie przymusu poprzez trzy zasady władzy 245. – Przymus w obrębie instytucji 246. – Wolność zakorzeniona w kulturze zanika wraz z rozwojem instytucji opartych na przemocy 246. – Hamulce dla tyranii w postaci podziału władzy 247.

Rozdział trzeci. Plemię-naród i plemię-państwo 249

Plemię-naród to integralna grupa, która jest nośnikiem własnej kultury 250. – Czynniki wyróżniające tę grupę 250. – Struktura tej grupy 250. – Narodowość jako zasada integracji kulturowej 251. – Plemię-naród jako prototyp nowoczesnego narodu 251. – Postęp poprzez zróżnicowanie narodowe 252. – Demokracja w plemieniu-narodzie polega na autonomii instytucjonalnej 253. – Plemię-naród jako narzędzie wolności 253. – Narody jako nośniki kultury 254. – Plemię-państwo jest zintegrowane na zasadzie siły politycznej 254. – Definicja zasady politycznej 254. – Rozwój państwowości 255. – Jedność kulturowa i unifikacja polityczna nie są zawsze zbieżne 256. – Plemienne państwo narodowe 256. – Państwo takie nie jest źródłem konfliktów 257. – Podstawowym problemem politycznym jest wolność bycia narodem i zniewolenie narodowości 258.

Rozdział czwarty. Państwo: arbiter czy agresor 259

Mistyczne postawy wobec państwa 259. – Państwo jako jedyna historyczna instytucja mająca monopol na użycie siły 260. – Narodziny militarizmu 260. – Pierwotna centralizacja autorytetu nigdy nie wypiera instytucjonalnego zróżnicowania autorytetu 261. – Trzy główne funkcje państwa 262. – Państwo jako rozjemca jest narzędziem wolności 263. – Państwo jako instrument mobilizacji swego narodu do działań agresywnych 263. – Takie państwo likwiduje wolność 263. – Przekształcenie plemion-narodów w plemiona-państwa 264. – Autentyczna wojna prowadzona jest między dwiema kulturami 264. – Bycie narodem jest pokojową jednostką społeczną, w przeciwieństwie do agresywnego nacjonalizmu 265. – Definicja nacjonalizmu 265. – Agresywny nacjonalizm jako główne niebezpieczeństwo 266. – Bycie narodem jako sposób życia grupy kulturowej 267. – Obecna wojna zdeterminowana jest głównie przez agresywny nacjonalizm 268. – Ludzkość zjednoczona jest obecnie pod względem swych podstawowych interesów 268. – Naczelne zasady powojennej rekonstrukcji świata 268. – Naród jako nośnik kultury 268. – Bycie narodem synonimem wolności 268.

Rozdział piąty. Wojna na przestrzeni wieków 270

Wojna to organizacja przemocy 270. – Definicja wojny 271. – Najbardziej pierwotne ludy nie prowadziły wojen 272. – Nie istnieje biologiczny impuls skierowany ku prowadzeniu wojny 272. – Wojna to nie sama walka 273. – Dwufazowa zasada historii 274. – Początek autentycznej wojny 275. – Podbój powoduje, iż wojna przynosi korzyści 276. – Wojna to koncesja na prowadzenie działań kryminalnych 276. – Władza państwa zwiększa się podczas kryzysów 277. – Wojna jako instytucja 277. – Statut wojny ma charakter dyskryminacyjny 277. – Wojna i niewolnictwo pociągają za sobą zniesienie praw ludzkich 278. – Niewolnictwo to pierwsza ekonomiczna korzyść z wojny 278. – Wojna dla podboju 278. – Ewolucyjne warunki podboju 279. – Stopienie się różnych grup poprzez podbój dokonuje się między różnymi typami kultury 280. – Pozytywna funkcja wojny 281. – Funkcję tę wojna pełniła w odległych czasach 283. – Tworzenie większych jednostek ma też niebezpieczne aspekty 283. – Wojna jest zniesieniem wolności pokonanych 284. – Nie można pogodzić wojny z trwaniem cywilizacji 285. – Wojna domowa to zwykle katastrofa 285. – Wojna domowa ludzkości przeciw samej sobie 286.

Rozdział szósty. Wojna i niewolnictwo jako główne przeciwieństwa wolności 287

Autentyczna wojna i nowy etap ewolucji 287. – Zniesienie wolności i praw ludzkich grup podbitych 288. – Panowie przyjmują doktrynę dyskryminacyjną 288. – Niewolnictwo fundamentalnym zaprzeczeniem wolności 289. – Analiza statutu niewolnictwa 289. – Niewolnictwo nie jest dowodem uległości wobec tego systemu 291. – Wkład niewolnictwa do postępu 292. – Koszt niewolnictwa w postaci wartości kulturowych 292. – Niewolnictwo pociąga za sobą potencjalne niebezpieczeństwa 292. – W społeczności niewolniczej kultura mogła być utrzymana, a wolność realizowana jedynie przez klasę panów 294. – Niewolnictwa nie da się pogodzić z cywilizacją 295. – System totalitarny jest gorszy niż dawne niewolnictwo 296.

Rozdział siódmy. Totalitaryzm wrogiem wolności i kultury . . 297

Totalitaryzm oznacza mobilizację dla skuteczności wojny 297. – Utrzymanie zasad przemocy 297. – Doktryna nazizmu 298. – Nowoczesna wojna jest z konieczności totalna 298. – Totalitaryzm jako rewolucja kulturowa 298. – Osiągnięcie przez totalitaryzm jedności społecznej i dyscypliny duchowej 299. – Siła i indoktrynacja obejmują wszelkie aspekty życia 299. – Niemiecka cywilizacja powstała głównie dzięki różnorodności 300. – Totalitaryzm niszczy swą własną kulturę 300. – Oręż państwa totalitarnego 301. – Zniszczenie autonomii instytucji 301. – Nazistowska mechanizacja ludzkości 302. – Zniszczenie spontanicznych lojalności 302. – Ubóstwienie Hitlera 302. – Etyka nazizmu 302. – Demokracje walczą o przetrwanie kultury i ludzkości 303. – Zniewolenie poprzez nazizm 303. – Celem „narodu panów” jest podbój świata 304. – Totalitaryzm oznacza niewolnictwo 304. – Totalitaryzmowi to także zniszczenie cywilizacji 305. – Odebranie wolności

zniewolonym narodom 305. – Konsekwencje dla narodu panów i narodów niewolników 306. – Międzynarodowa anarchia jest głównym niebezpieczeństwem dla wolności 307. – Podstawowa różnica między demokracją a totalitaryzmem 307. – Totalitaryzm zabija wolność 308.

Epilog. Podstawy nacierającej demokracji i wolności 309

Kultura realną treścią wolności ludzkiej 309. – Niezbędność podstawowej wolności przetrwania 310. – Wolność wymaga podporządkowania się regułom determinizmu kulturowego 310. – Wolność osobista urzeczywistnia się poprzez instytucje 310. – Wolność wynika z podporządkowania się autorytetowi 311. – Wolność atrybutem działania 311. – Najważniejsze rozróżnienie w sferze wolności przebiega między ograniczeniami immanentnymi a arbitralnymi 311. – Zasada dyskryminacji to uwarunkowane kulturowo zniesienie wolności 312. – Kultura musi być dostępna dla wszystkich 313. – Dwufazowa zasada organizacji zbiorowości ludzkich 313. – Wolność jest niezbędna dla trwania tradycji 313. – Wszelka wolność zależna jest od eliminacji przemocy zbiorowej 313. – Wojna to całkowite odrzucenie wolności 314. – Postęp kultury wymaga szerokiego zakresu wolności 315. – Postęp kultury jest możliwy dzięki autonomii instytucji 316. – Istota wolności demokratycznej 316. – Bezpieczeństwo jest niezbędne dla demokracji 318. – Pokojowa organizacja oparta na wspólnej kulturze, a stała gotowość do wojny 318. – Obecne zjednoczenie ludzkości 319. – Wojna musi przestać istnieć 320. – Niezbędność światowego planowania 321. – Suwerenność państwowa główną przeszkodą 321. – Potrzeba federacji światowej 322. – Pewne konkretne sugestie 322. – Niezbędność wolności dla cywilizacji 323. – Stłumienie wolności oznacza unicestwienie kultury 324. – Brak wolności politycznej niszczy wszelkie inne wolności 325.

Bibliografia 326

STUDIA Z POGRANICZA ANTROPOLOGII SPOŁECZNEJ, IDEOLOGII I POLITYKI

Pierwotny pacyfizm człowieka. Wojny starożytne i nowoczesne (1924) 329

Wojowniczy człowiek 330. – Heroizm sprowadzony na manowce 331. – Militarystyczny nonsens 333.

Śmiertelny problemat (1936) 335

Ogólnonarodowa służba wywiadowcza (1938) 355

Cienie i realia dobrej woli 358. – Jedyne istotne zarzuty 360. – Nauka a człowiek jaskiniowy 362. – Obiektywna wartość subiektywnych danych 366. – Przymus ludożerstwa 371. – Impresjonizm a dokumentacja w antropologii 375. – Antropologia wraca do domu 378. – Mass-Observation i Głosowanie Pokoju 382. – Dwunasty maja 387. – Organizacja badań i współdziałania 391.

Podstawy nierówności między ludźmi (1938)	399
Antropologiczna analiza wojny (1941)	403
Streszczenie 403. – I. Wojna na przestrzeni dziejów 404. – II. Wojna i natura ludzka 406. – III. Ujarzmienie agresji przez kulturę 412. – IV. Plemię-naród i plemię-państwo 418. – V. Wojna i pierwotna polityka 422. – VI. Wkład antropologii do analizy problematyki wojny 426. – VII. Totalitaryzm a wojny światowe w świetle antropologii 429.	
Wojna. Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość (1941)	438
Czym jest wojna jako zjawisko kulturowe 439. – Natura wojowniczości i agresywności 440. – Jak kultury ludzkie radzą sobie z agresją 440. – Czym były faktyczne poprzedniki dzisiejszej wojny 442. – Kiedy wojna jako zjawisko kulturowe pojawia się w trakcie ewolucji społeczeństw ludzkich 443. – Typy walk pierwotnych 444. – Obecna sytuacja w świetle antropologii i historii 445.	
Natura ludzka, kultura i wolność (1944)	448
I. Stary porządek wolności 451. – II. Wolność porządku i osiągnięć 454. – III. Wolność jako dar kultury 457. – IV. Rozwój wolności i zniewolenia 460. – V. Wolność w utrzymywaniu kultury 462. – VI. Kultura jako dar wolności 468. – VII. Wkraczają wojna i ucisk 470. – VIII. Integracja poprzez kulturę w ramach rozwoju społeczeństw ludzkich. Zasada bycia narodem 474. – IX. Początki państwa 479. – X. Autorytet i dyscyplina 479. – XI. Wojna i niewolnictwo jako główne sposoby zaprzeczenia wolności 498. – Epilog 510.	
Nota bibliograficzna	520
Indeks osób	522
Indeks rzeczowy	526